Željko Karaula

UDK: 324(497.5-35Bjelovar)"1990"
Pregledni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 23. 4. 2008.

„DEMOKRACIJA JE POČELA" – DEMOKRATSKI IZBORI U OPĆINI BJELOVAR 1990.

Sažetak

Raspad komunističkog sustava u Europi 1989. godine u svojevrsnom *proljeću naroda* vrlo se brzo odrazio i na događaje u socijalističkoj Jugoslaviji, u kojoj je Savez komunista Jugoslavije (SKJ) do tada držao neprikosnovenu vlast. Pod pritiskom rušenja komunističkog sustava u Istočnoj Europi tek je 1990. godine došlo do pravog preokreta, kada je uvođenjem višepartijskog sustava Savez komunista nestao s političke scene u Hrvatskoj. Na temelju lokalnih novinskih napisa, stranačkog tiska te druge literature autor ukazuje na polagan put prema demokraciji i na osnivanje ostalih političkih stranaka na prostorima ondašnje Općine Bjelovar. U radu se detaljno prikazuju rezultati izbora na bjelovarskom području.

Ključne riječ: Bjelovar; demokratske promjene; lokalni izbori; političke stranke; parlamentarna demokracija; Savez komunista.

Uvod

Padom jednopartijskih sistema u komunističkom dijelu Europe u svojevrsnom „proljeću naroda" i rušenjem berlinskog zida postavljeni su novi putovi političkog razvoja istočne Europe koji nisu mogli mimoići ni tadašnju socijalističku Jugoslaviju, a time ni Socijalističku Republiku Hrvatsku (SRH). Ti događaji prisilili su komunističke strukture vlasti u SR Hrvatskoj da se krajem 1989. godine odluče na uvođenje višestranačkih parlamentarnih izbora osjećajući da im se „topi legitimitet u narodu".[1] Takva odluka dovela je vrlo brzo do osnivanja drugih političkih

[1] Literaturu o funkcioniraju komunističkog sustava i problemima jugoslavenske države vidjeti u: DUŠAN BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999.; ZDENKO RADELIĆ, *Hrvatska i Jugoslavija: neki problemi povijesnih istraživanja*, Časopis za suvremenu povijest (dalje ČSP), 37/2003., br. 2., str. 766.; IVO BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb – Ljubljana, 1988.; DEJAN JOVIĆ, *Jugoslavija država koja je*

stranaka, koje su osim Saveza komunista Hrvatske (SKH) sudjelovale na izborima 22. i 23. travnja te 6. i 7. svibnja 1990. godine u Hrvatskoj, održanim u dva izborna kruga. Prije prikazivanja demokratskih promjena na području Općine Bjelovar treba ukratko navesti neke podatke o bjelovarskoj općini, njezinu položaju, gospodarskom razvoju, stanovništvu i nacionalnoj strukturi.

Općina Bjelovar nalazila se na području sjeverozapadne Hrvatske u izrazito bogatom stočarskom kraju. Tijekom svoje poslijeratnog razvitka Bjelovar je uvijek bio središte raznih teritorijalno-političkih zajednica kao gradsko, općinsko, kotarsko, okružno sjedište šireg područja. Zbog toga je imao promjenjiv status, nejednak teritorijalni obuhvat, a time i nejednak ritam u razvoju. Omeđen obroncima Bilogore s istoka, sâm grad nalazio se u izrazito nizinskom kraju, oko 80 kilometara od Zagreba, a predstavljao je važno raskrižje putova, posebno za cestu koja vodi prema Osijeku. Prema administrativnoj podjeli Općina Bjelovar graničila je s općinama Grubišno Polje i Đurđevac na istoku, na sjeveru s općinama Križevci i Koprivnica, dok su se na zapadu nalazile općine Vrbovec i Čazma. Bjelovar je bio i sjedište Zajednice općina koju su sačinjavale nabrojene te sljedeće općine: Daruvar, Pakrac, Garešnica i Virovitica. Nakon Drugog svjetskog rata Bjelovar postaje i važan industrijski centar, koji s poduzećima poput *Tome Vinkovića i Sirele* privlači poljoprivredno stanovništvo iz svoje okolice.

Tablica 1. Narodnosni sastav stanovništva u Općini Bjelovar 1991. godine.[2]

Stanovništvo općine	Grad Bjelovar		Seoska naselja		SVEGA	
	Stanovništvo	Postotak	Stanovništvo	Postotak	Stanovništvo	Postotak
Hrvati	20.826	77,34%	32.287	82,50%	53.113	80,42%
Srbi	2.590	9,61%	3.308	8,45%	5.898	8.91%
Jugoslaveni	1.485	5,53%	1.146	2,92%	2.631	3,98%
Ostali	2.025	7,52%	2.399	6,13%	4.424	6,69%
SVEGA	26.926	100,00%	39.113	100,00%	66.039	100, 00%

odumirala, Zagreb- Beograd, 2003. ZDENKO RADELIĆ, Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991., od zajedništva do razlaza, Zagreb, 2006.

[2] Popis stanovništva 1991. *Narodonosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima,* Republika Hrvatska, Republički zavod za statistiku, Zagreb, 1992., str. 52.-55.

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Općina Bjelovar imala je ukupno 66.039 stanovnika (tablica 1).[3] Od ukupnog broja stanovnika u Općini Bjelovar sâm grad nastanjivalo je 26.926 stanovnika ili 40,77 posto stanovništva, dok je preostali broj živio u 109 naselja na cijelom općinskom području. Kao što se vidi iz priložene tablice, Hrvati su činili apsolutnu većinu s više od 80 posto stanovništva. Iza njih dolaze Srbi, koji čine 8,9 posto stanovništva, dok su pripadnici ostalih nacionalnosti činili ostatak od 6,69 posto pučanstva Općine Bjelovar. Pripadnici srpske manjine na području Općine Bjelovar imali su većinu u četiri naselja, tj. u selima Bačkovica, Bedenička, Čađavac i Polum. Gotovo oko polovice građana srpske nacionalnosti te Jugoslavena živjelo je u Gradu Bjelovaru.

Raspisivanje izbora

Tijekom XI. kongresa Saveza komunista Hrvatske (SKH) 11. – 14. prosinca 1989. godine, koji je održan u Zagrebu, prihvaćena je odluka Predsjedništva CK SKH donesena prethodnog dana, o uvođenju višestranačkog sustava i spremnosti da se organiziraju prvi slobodni demokratski izbori na svim razinama, od općina do Sabora. Ubrzo zatim donesen je Zakon o izborima te o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u tri saborska vijeća te u savezne organe Federacije u Beogradu.[4] Kao i na republičkoj razini za Sabor, tako i na općinskoj razini za Skupštine vijeća, postoje tri vijeća [Društveno političko vijeće (DPV), Vijeće udruženog rada (VUR), Vijeće mijesnih zajednica (VMZ)] za izbor odbornika u Skupštinu općine. Uglavnom, građani su dobili mogućnost da istovremeno biraju saborske zastupnike te svoje lokalne odbornike u svakoj općini. Početkom veljače 1990. godine predsjednik Sabora Anđelko Runjić raspisao je višestranačke izbore. Prema pravilima izbora i izbornom sustavu, koji je bio vrlo kompleksan, izbori su se trebali održati u dva kruga. Ubrzo je i Skupština Općine Bjelovar donijela prve akte koje se odnose na lokalne izbore. Predsjednik Skupštine Općine Zlatko Barila potpisao je 5. ožujka 1990. Odluku o

[3] Iako tema priloga govori o događajima tokom 1990. godine, autor smatra da popis stanovništva iz 1991. godine daje jasniji prikaz narodonosne strukture stanovništva toga kraja, jer je posljedni popis stanovništva izvršen 1981. godine, pa su stoga podaci ovog popisa precizniji.

[4] Narodne novine (dalje NN), 7/90., Zakon o izboru i opozivu odbornika i zastupnika, NN, 7/90., Zakon o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u Društveno-političko vijeće Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, NN, 7/90., Zakon o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u Vijeće udruženog rada Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, NN, 7/90., Zakon o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u Društveno-političko vijeće Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, Prema delegatskom sistemu Sabor Socijalističke republike Hrvatske sastojao se od tri vijeća, Društveno–političkog vijeća (DPV), Vijeća udruženog rada (VUR), te Vijeća općina (VOP).

raspisivanju izbora za odbornike Skupštine općine Bjelovar i Odluke o ustrojstvu izbornih jedinica na nivou općine prema kojima će se održati prvi višestranački izbori. Imenovana je i Općinska izborna komisija.[5]

Prema tim odlukama, određeno je 30 izbornih jedinica, a u svakoj izbornoj jedinici birao bi se po jedan odbornik. Kako i na lokalnoj razini postoje tri skupštinska vijeća, Društveno-političko vijeće, Vijeće mjesnih zajednica te Vijeće udruženog rada, ukupni broj odbornika nove Skupštine općine imao bi 90 odbornika. Tako bi za Vijeće udruženog rada glasovali radnici, podijeljeni u manje-više srodnim sektorima. Takvu izbornu jedinicu činili su radnici jednog većeg ili više manjih poduzeća, zasebno poljoprivrednici te zaposleni u sektoru slobodnih zanimanja. Za Vijeće mjesnih zajednica i Društveno-političko vijeće glasovali bi svi punoljetni građani jedne ili više mjesnih zajednica, ovisno o izbornom količniku, koji je činio oko 2.200 građana. Novost koja je uvedena u odnosu na prethodne (jednopartijske) izbore je u tome da kandidat koji se predlaže ne mora imati prebivalište u toj izbornoj jedinici, već na području općine.[6] „Izborna utrka" počela je predlaganjem kandidata do početka izborne kampanje, s time da je svaki kandidat bio dužan da svoju kandidaturu potkrijepi s 50 potpisa građana u izbornoj jedinici na području općine. Kandidate mogu predlagati političke organizacije, društvene organizacije, udruženja građana i pojedini građani samostalno. Kandidature su imale biti dostavljene Općinskoj izbornoj komisiji, koja je nakon provjere donosila potvrdu za svakog pojedinačnog kandidata. Uz prijavu potpisima građana, svaki kandidat trebao je dostaviti i svoju izjavu da prihvaća kandidaturu. Krajnji rok za predaju kandidatura istekao je 2. travnja, a tek nakon provjere mogla je početi predizborna kampanja, odnosno natjecanje stranaka i kandidata. [7]

Na prvim višestranačkim izborima u SR Hrvatskoj sukladno zakonima primijenjen je većinski izborni sustav, prema kojem je izabran onaj kandidat u izbornoj jedinici za kojega je glasovala natpolovična većina birača koji su pristupili izborima, uz uvjet da broj glasova koje je kandidat dobio nije manji od trećine ukupno upisanih birača u izbornoj jedinici. Ako nijedan kandidat ne dobije potreban broj glasova, izbori se ponavljaju za 14 dana. Na ponovljenim izborima sudjeluju

---

5 *Službene novine općine Bjelovar* (dalje SNOB), 2/90., 5.III 1990., str. 1.-7., „Statut, budžet", izbori , *Bjelovarski list* (dalje: *BL*), Tjednik općine Bjelovar, br.10.,8.III.1990., str 1. Općinska izborna komisija u sastavu: Hajrija Novoselec (predsjednik), Vesna Žak Vignjević (zamjenik), Josip Balenović, Mladen Piškorec, Branislav Ljubić, Boris Doko, Stanko Pleško, Ivanka Vučak, Veljko Janković i Mihael Malčić

6 „Neposredno, slobodno i demokratski", BL, br. 10., 8. III 1990., str. 3.

7 „(Pred)izborna pravila", BL, br. 13., 29. III. 1990., str. 3., Zanimljivo je da se prema izbornim pravilima potpisi birača unaprijed ne ovjeravaju niti provjeravaju (kao što je to bila praksa u SR Sloveniji), već je samo moguća provjera u slučaju prigovora, matičnog broja iz osobne iskaznice svakog građanina.

najmanje dva kandidata koja su prešla prag od 7 posto glasova birača, što znači da u drugi krug ulazi kandidat koji je dobio 7 posto glasova i prvi sljedeći kandidat bez obzira na postotak glasova. U drugom izbornom krugu pobjeđuje kandidat koji je osvojio najveći broj glasova birača. Takav sustav izazvao je mnoge kritike, jer je, prema mišljenju novouspostavljenih (oporbenih) stranaka, rađen tako da pogoduje vladajućoj stranci – Savezu komunista Hrvatske. Mnoge stranke predlagale su da se većinski sustav kombinira sa razmjernim, jer bi se tako na pravedniji način postigla zastupljenost svih stranaka. Isticali su da postizanje većine kod glasača izaziva sklonost da se opredjeljuju za kandidata koji ima veće šanse za pobjedu, što je, prema njihovu mišljenju, nesumnjivo išlo u prilog komunistima; što će se kasnije pokazati pogrešnim. Iako su komunistički dužnosnici i kreatori novog izbornog zakona izjavljivali da postojeći izborni zakon predstavlja samo najbolje prijelazno rješenje, a neki o zakonu za „jednokratnu upotrebu", izborna se pravila nisu promijenila.[8] Vrlo brzo nakon osnivanja prve oporbene stranke u SR Hrvatskoj – Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza (HSLS) – krajem 1989. godine, javljale su se i inicijativne grupe za osnivanje novih političkih stranaka. Početak pluralizma u Bjelovaru otvoren je osnivanjem inicijativnog odbora Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) u pomalo ilegalnim uvjetima.

Nove političke stranke u Općini Bjelovar

Razlozi za put prema pluralizmu jasno se očituju u programskim načelima Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza (HSLS), u kojima stoji da su građani Hrvatske „svjedoci svjetskog povijesnog neuspjeha i posvemašnje iscrpljenosti dosadašnjih načina jednostranačke komunističke vladavine nad društvom".[9] Pojava HSLS-a na političkoj pozornici, na kojoj je doada postojao samo Savez komunista, značila je slobodno otvaranje puta prema višestranačkim izborima, a i putokaz osnivanju novih političkih stranaka u SR Hrvatskoj.

Tako se na području Općine Bjelovar prva osnovana stranka, osim dotada vladajućih – Saveza komunista Hrvatske i njezina odvojenog dijela Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN) – pojavila Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) kao prva oporbena stranka nakon gotovo 45-godišnjeg razdoblja. U privatnom stanu sastao se Inicijativni odbor općinskog ogranka stranke za čijeg predsjednika je izabran Jure Šimić, a za zamjenika Milan Bengez. Glavni zadatak Inicijativnog

[8] Branko Smerdel, Zakon o izboru odbornika i zastupnika SR Hrvatske, *Naše teme*, Zagreb, 3-4, 1990., str. 447-448.

[9] Hrvatska socijalno-liberalna stranka, Programska načela. *Naše teme*, Zagreb, 3-4, 1990., str. 716.

odbora bio je proširenje odbora novim ljudima i simpatizerima stranke.[10] Nekoliko mjeseci poslije u bistrou *Tropikana* nedaleko od Bjelovara 9. studenoga 1989. godine osnovan je Općinski odbor HDZ-a za Bjelovar. Uz nazočnost potpredsjednika HDZ-a Vladimira Šeksa i tajnika Ivana Bobetka iz središnjice stranke, za predsjednika Općinskog odbora HDZ-a izabran je Jure Šimić, a Stanislav Pavlić za predsjednika Izvršnog odbora stranke.[11] Kako skup nije najavljen kod organa vlasti, organizatori su dobili prekršajnu prijavu. Širenje stranačkih ogranaka polako se nastavlja, tako da je krajem godine osnovano 10 ogranaka, i to u Rovišću, Predavcu, Klokočevcu, Hrgovljanima, Zrinskom Topolovcu, Trojstvenom Markovcu, Ždralovima, Novoseljanima i Križevačkoj cesti. Prema procjeni predsjednika Općinskog odbora HDZ-a Jure Šimića, Općinski odbor imao je oko 3.000 članova.[12] Djelovanje HDZ-a na prostorima Općine Bjelovar ometa općinska organizacija SUBNOR-a Bjelovar (Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata), čiji predstavnici u svojim izjavama za javnost često napadaju HDZ, što je zahtijevalo neprestane reakcije vodstva HDZ-a Bjelovar. SUBNOR optužuje HDZ da je njegov program samo „kulisa" iza koje se krije nacionalistička organizacija koja negira „socijalističku revoluciju" i poziva na rušenje postojećeg društveno-političkog sustava, čak i silom.[13] Ti napadi općinskog SUBNOR-a prisiljavali su vodstvo HDZ-a Bjelovar da jasnije predstavi svoju političku platformu, neprestano odbacujući navedene optužbe. Tako Jure Šimić izjavljuje da je „HDZ nacionalna, da nije nacionalistička partija ... da se protivi promjenama granica Hrvatske. Zalažemo se za prvenstveno jaku Hrvatsku. Ako je jaka Hrvatska, jaka je i Jugoslavija". [14] Ipak, među zahtjevima i u programskim načelima HDZ-a prevladavali su nacionalni zahtjevi, tek sporadično pojavljivala se njegova platforma za rješavanje gospodarske krize u SR Hrvatskoj. Tako se odbija mogućnost jačanja centralizma i reduciranja suverenosti jugoslavenskih republika, ističe se da je imperativ njezina programa suverena, nacionalna država Hrvatska, osuđuje se politika nasilja i bezakonja na Kosovu, na kojem traže stvarnu nacionalnu ravnopravnost. U svojim izjavama HDZ jasno navodi da je tadašnji položaj SR Hrvatske za HDZ neprihvatljiv jer je „Jugoslavija sa svojim federalizmom dovela

[10] Članovi inicijativnog odbora HDZ-a Bjelovara bili su: Jure Šimić (predsjednik), Milan Bengaz, Josip Troglić, Tihomir Vrdoljak, Toma Markešić, Ivan Vladić, Marijan Šimunović, Đuro Čop, Ivan Filić, Vlado Sović, Luka Markešić, Marijan Turčić, Đuro Slukić, Ivan Bekavac, Ante Teklić, Niko Krezo, Ivan Rajić, Mirko Šapina, Vinko Bilić, Mate Gale, Ivan Ćurković.

[11] Osnovana podružnica HDZ, *Večernji list*, 16. XI. 1989., str. 16.

[12] Teži se evropskim standardima, BL, 29. III. 1990., str. 4.

[13] Borci nisu za takav pluralizam, *Večernji list*, 14. XII. 1990., 8.; Rušilaške namjere" *Vjesnik* 5.I 1990. Kulisa HDZ-a, BL, 11. I. 1990., str. 2.

[14] Jaka Hrvatska, jaka Jugoslavija, BL, 15. II. 1990., str. 2.

Hrvatsku na prosjački štap".[15] Na svojem zadnjem predizbornom skupu 12. travnja u Bjelovaru pred školsko-sportskom dvoranom „Gustav Perl-Benda" na dotad najbrojnijem skupu u Bjelovaru, Franjo Tuđman, predsjednik HDZ-a, izjavio je da je „izlazak iz krize jedino moguć uz rasčišćavanje međunacionalnih odnosa (...) Te da se Srbima i drugim narodima nudi ravnopravnost ukoliko podržavaju suverenitet Hrvatske.(...) moramo se dogovoriti sa predstavnicima Srbije (...) pod kojim uvjetima ćemo živjeti u zajedničkoj državi. Jedina alternativa je konfederacija (...) u protivnom aktualizira se pravo na samoodređenje do otcijepljenja."[16] Svojim nastupima u javnosti, u kojima je prevladavala nacionalna retorika može se reći da je HDZ uspio najjasnije kanalizirati i oživjeti dugo vremena zatomljavan i potiskivan hrvatski nacionalizam. Predstavio se kao odlučan branitelj i zagovaratelj interesa Hrvatske i hrvatskog naroda. Iako su u programu HDZ-a prevladavala nacionalna pitanja, HDZ je u svojem programu obradio i tekuća pitanja gospodarskog razvoja zemlje. S obzirom na to da je bjelovarski kraj većinom poljoprivredni, poljoprivredna pitanja bila su u većini. Tako se u programu najavljuje revitalizacija sela, zemljišna reforma, predlaže se farmerski tip gazdinstva, traži se reorganizacija poljoprivrednih zadruga te poboljšanje položaja poljoprivrednih umirovljenika. Što se tiče industrije, smatra se da društveno vlasništvo treba pretvoriti u dioničarsko te ga podijeliti zaposlenicima. U sferi demografske politike HDZ kao pretežito stranka konzervativnog svjetonazora ističe pravo na rođenje nerođenog djeteta, uz ograničenje pobačaja. [17]

Druga politička stranka osnovana na bjelovarskom području jest ogranak Hrvatske demokratske stranke (HDS). Inicijativni odbor stranke djelovao je kratko vrijeme do osnivačke skupštine podružnice HDS-a Bjelovar, koji je održan 25. veljače 1990 u Bjelovaru. Za predsjednika podružnice izabran je Stanislav Veseli, za potpredsjednika Stipan Gojević, a za tajnika Valent Petras te blagajnicu Anica Gadža.[18] Hrvatska demokratska stranka po svojem se programu neznatno razlikovala od HDZ-a, pa su osnovni ciljevi stranke bili slični HDZ-ovu programu. I HDS se zauzimao za suverenu, pluralnu Hrvatsku, koja u svakom pogledu svojim velikim potencijalom može stići zemlje razvijene Europe. Što se tiče ustroja Jugoslavije, HDS se zauzima za labavu federaciju ili konfederaciju, ali naglašava da treba aktualizirati pitanje samoodređenja. HDS je, radi svoje prepoznatljivosti, često isticao da je njegov pristup problemima na miran i kulturan način u opreci s pristupom HDZ-a. Tako Vladimir Veselica u svom govoru na osnivačkoj skupštini izjavljuje da su oni spremni „da sa braćom Srbima u Hrvatskoj sjednu za pregovarački stol i mirnim putem riješe

[15] Procvat Hrvatske, BL, 5. IV. 1990., str. 3.
[16] Suverena Hrvatska, BL, 19. IV. 1990., str. 1.
[17] Teži se evropskim standardima, BL, 29. III. 1990., str. 4.
[18] Ostvarenje svih prava, BL, 1. III. 1990., str. 3.

probleme. U slučaju ugroženosti branit ćemo Hrvatsku svim sredstvima".[19] Iako nisu negirali da su stranka desnice, isticali su da to nisu na klasičan način. U Bjelovaru kao poljoprivrednom kraju ne žele „ponoviti greške Saveza komunista. Ne bojimo se seljaka kulaka. Bogat seljak, bogato društvo". Već na svojoj osnivačkoj skupštini objavljeno je da HDS pristupa demokratskoj koaliciji u Hrvatskoj sa strankama sličnog programskog opredjeljenja, koje će se na izborima pojaviti pod imenom Koalicija narodnog sporazuma (KNS), koju su, osim HDS-a, činili i HSLS, Hrvatska kršćansko-demokratska stranka (HKDS) te Socijaldemokratska stranka Hrvatske (SDSH), a kasnije će im se do održavanja izbora priključiti i Hrvatska seljačka stranka (HSS), Hrvatski mirotvorni pokret (HMP) i neke druge manje stranke.[20] Nesumnjivo je namjera takvog poteza bila u tome da se potencijalnim biračima pruži mogućnost da glasuju za „srednje rješenje" između političke platforme HDZ-a i SKH-SDP-a, kao dotad vladajuće stranke. Među glavnim adutima nove koalicije bili su bivši vođe Hrvatskog proljeća Savka Dabčević-Kučar, Miko Tripalo, Srećko Bijelić, Dražen Budiša, pa i predsjednik HDS-a Vladimir Veselica.

Nakon osnivanja HDZ-a, a zatim i HDS-a kao dijela novostvorene Koalicije narodnog sporazuma, stranačka aktivnost na području Općine Bjelovar naglo se povećala. Ipak, prije nego što se osvrnemo na ostale novoosnovane stranke prikazat ćemo djelovanje i rad Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN), kasnije preimenovanog u Savez socijalista Hrvatske (SSH). SSRN kao poluga dotadašnje komunističke vlasti imao je neposredniji dodir s narodom, što se najbolje vidi u tome što je imao mnogo mjesnih odbora svoje organizacije u većim mjestima Općine Bjelovar. Koristeći tu razgranatu mrežu lokalnih aktivista SSRN, budući Savez socijalista Hrvatske odlučno je krenuo u predizbornu kampanju. Održano je na desetine sastanaka u podružnicama na kojima se tumačio program SSH-a. Karakteristika djelovanja SSH na području Općine Bjelovar jest u tome da je primat njihova programa prvenstveno orijentiran na gospodarstvo i njegove probleme, dok su se nacionalna pitanja i problemi novog ustrojstva Jugoslavije pojavljivali samo na periferiji interesa SSH, više kao neka parola nego cjelovit program. Tako se ističe da Savez socijalista ostaje s „malim" ljudima na rješavanju njihovih egzistencijalnih pitanja i da su kandidati te stranke obični ljudi koji su se istakli u svojoj sredini gospodarskim inicijativama.[21] Vrlo brzo istaknuti su kandidati te stranke za odbornike općine, a stranka je isticala da se u njezinim redovima nalaze istaknutiji gospodarstvenici bjelovarskog kraja i politički djelatnici poput Zlatka Barile,

[19] Isto, str. 3.

[20] Demokracija, sloboda, mir i razum, BL, 22. II. 1990., 2., Ostvarenje svih prava, BL, 1. III. 1990., str. 3., Napredak sposobnošću, BL, 15. II. 1990., str. 1.

[21] Ostajanje s ljudima, BL, 19. IV. 1990., 2., Temeljit izborni program, BL, 22. III 1990., str. 3., Djelotvorniji demokratski socijalizam, BL, 1. II. 1990., str. 2.

tadašnjeg predsjednika Skupštine općine Bjelovar, te Ivana Štefekova, direktora mljekarske industrije *Sirela* Bjelovar. Stranka je posebno isticala svoj način rješavanja agrarne problematike i problema seljaštva, a posebno se povezala s nepolitičkom organizacijom Saveza seljaka Općine Bjelovar. U svojoj prezentaciji prema javnosti SSH se, iako se nedvojbeno opredijelio za tržišnu privredu, često koristio sintagmom borbe za „novi socijalizam", što je sigurno unosilo zbrku među potencijalne birače. Tako je SSH predstavio svoje novo glasilo *Nova tribina – za novi socijalizam,* kojim se predstavlja kao sveopća narodna organizacija, a na naslovnoj strani dominira seljačka ruka puna poljoprivrednih plodova. Na svojoj sjednici 14. veljače Općinska konferencija Saveza socijalističkog radnog naroda Hrvatske Bjelovar (OK SSRNH) donijela je programsku deklaraciju u kojoj se ističe zauzimanje Saveza socijalista za tržišnu privredu, slobodno poduzetništvo i ravnopravnost svih oblika vlasništva, nacionalnu ravnopravnost svih građana i razvoj nacionalnih kultura, razvoj poljoprivrede, ekonomsku i socijalnu sigurnost seljaka, novi odgojno-obrazovni sustav itd. Ističe se da je Savez socijalista za Jugoslaviju, zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti s izvornim suverenitetom federalnih jedinica.[22] Stranka u svojem djelovanju nije stvarala nikakvu stranačku euforiju, i stalo se na stanovište da se nadaju veće obveze nego što su dane u programu. Posebice se isticalo da SSH ostaje samostalna partija, da nikakve koalicije s drugim strankama nema.[23]

Međutim prije svojeg stranačkog konstituiranja u unutarnjim redovima SSRN-a došlo je do raslojavanja, tako da je Općinska konferencija saveza socijalističke omladine Hrvatske Bjelovar (OK SSOH) donijela odluku da istupa iz budućeg Saveza socijalista te odluku da se osniva Savez socijalističke omladine Bjelovar (SSOB), kasnije Savez omladine Bjelovar (SOB), kao nestranačke organizacije, koja će sudjelovati na izborima sa svojim kandidatima. Program SSOB-a prvenstveno se obraća mladima i njihovim problemima. Tako u programu dominiraju problemi stanovanja i zapošljavanja mladih, obrazovanje, kultura, omladinski turizam te maloljetnička delikvencija. Pri predstavljanju svojeg programa SSOB predstavlja svoj slogan „mi nismo tražili da budemo rođeni, a sada kad smo već tu, dajte da stvorimo budućnost. Mi ne nudimo brda i doline, mi ne nudimo krv i noževe, mi nudimo svoju mladost. Bit će vam potrebna." [24] Na svojoj konferenciji 18. travnja SSOB je predstavio svojih 11 kandidata za odbornike, većinom mlade ljude. Istaknuto je da će SSOB podržati sve one nezavisne odbornike ako ponude program od interesa za mlade.[25]

---

22 Učlanjivanje: Programska deklaracija, BL, 22. II. 1990., str. 3.
23 Ostajanje s ljudima, Isto.
24 Stvaranje budućnosti, BL, 19. IV. 1990., 3., Interesna uporišta, BL, 8. II. 1990., str. 3.
25 Društvena organizacija, BL, 1. III. 1990., str. 2.

Kasnije nego druge novostvorene političke organizacije pojavila se stranka koja je u međuratnom razdoblju imala duboke temelje u bjelovarskom kraju. Osnutkom inicijativnog odbora Hrvatske seljačke stranke (HSS), a potom i podružnice HSS-a Bjelovar, rad HSS-a na prostorima Općine Bjelovar počeo se intenzivnije osjećati i izazivati pažnju bjelovarske javnosti. Za predsjednika Inicijativnog odbora izabran je Pero Jurušić, za potpredsjednika Željko Stojković, a Zdravko Šuveljak i Zdravko Margetić bili su ostali članovi Odbora. Pod parolom „Čovjek, poštenje, rad" vodstvo HSS-a Bjelovar objavljuje da je svjesno da danas većina hrvatskog naroda ne pripada selu, kako je to bilo u prošlosti. Ipak, program HSS-a najprepoznatljiviji je i konkretniji upravo u problemima sela. Prevladava inicijativa za stvaranje velikih privatnih farmi, koje bi, uz najmodernije strojeve, mogle obrađivati zemlju. HSS nudi bogatog seljaka, školovanog i ekološki svjesnog, kojem se nudi svojevrsna industrijalizacija sela. Što se tiče nacionalnih ciljeva, HSS Bjelovara ističe da su sadašnje granice Hrvatske nepovredive i da se njezina organizacija treba zasnivati na „slobodi, pravdi i mirotvorstvu".[26] Što se tiče uređenja savezne države, HSS se zauzima za konfederativni tip uređenja. Naglašava se da je nasilje nadiđena kategorija i da se sve treba rješavati političkim dogovorom. HSS također pristupa Koaliciji narodnog sporazuma i njegovi će se kandidati pojaviti na toj listi. HSS-ovci ističu da će se izbori dobiti na selu, odakle je ipak većina birača.[27]

Među novoosnovanim strankama na području Općine Bjelovar većinom su prevladavale stranke s hrvatskim nacionalnim predznakom. Jedina stranka koja je odudarala od toga obrasca bila je Jugoslavenska samostalna demokratska stranka (JSDS). U svojem programu JSDS ističe da je jedino ona jamstvo očuvanja federativne, demokratske i parlamentarne Jugoslavije. Svoj nacionalni program jasno je objasnio član Inicijativnog odbora JSDS-a Nikola Otržan, koji kaže : „Ni jedan Amerikanac neće vam reći: ja sam Englez, Poljak, Talijan, Grk, Mađar… svaki odgovara da je Amerikanac. No, to je viši doseg svijesti."[28] JSDS misli da kosovski problem treba riješiti na Kosovu, bez miješanja sa strane, jer svako uplitanje izaziva samo veće zaoštravanje. Jugoslavenska opcija za njih je opcija koja nema alternativu. Zauzimaju se za prelazak Jugoslavije iz industrijskog u informatičko društvo rješavanjem ekonomskih problema te razvojem kulture, prosvjete, zdravstva i tehnologija. Traže stimulaciju za učenje stranih jezika u školama, posebno engleskog jezika.

Dotadašnja vladajuća partija – Savez komunista Hrvatske – prelazi za to vrijeme demokratsku transformaciju i unutarnje reforme u vlastitim redovima postupno se pretvarajući u Savez komunista Hrvatske – Stranku demokratskih promjena (SKH-

[26] Čovjek, poštenje, rad, BL, 22. III. 1990., str. 4.
[27] Isto, Stvarnost sela, BL, 19. IV. 1990., str. 9.
[28] Blago narodu koji se slaže, BL, 15. III. 1990., str. 2., Što nudi JSDS: bogato društvo, BL, str. 26. IV. 1990., str. 3.

SDP), pod kojim je imenom i izišao na izbore. Već 11. veljače na proširenoj sjednici Općinskog komiteta SKH Bjelovar donesena je odluka da se bjelovarski komunisti moraju okrenuti rješavanju konkretnih problema te da se što prije napravi okvirni program za izbore – platformu i marketinški pristup.[29] Početak djelovanja SKH Bjelovara bio je otežan aktualnim problemima oko nastupa hrvatske delegacije na 14. izvanrednom kongresu SKJ, njegove kritike te, daljnjim pravcima djelovanja. Ti događaji usporavali su djelovanje SKH Bjelovara i njegovu aktivnost za predizbornu kampanju. Tako već na Međuopćinskoj konferenciji SKH Bjelovara, Ante Rosandić, predsjednik OK SKH Koprivnice, traži brže djelovanje i „spektakularnije poteze" od vodstva SKH, kritizira taktiziranje i odugovlačenje te napominje da se članstvo pasivizira i polako gubi vjeru u Savez komunista.[30] Neki su primijetili da se SK počinje dijeliti i po nacionalnoj osnovi. Usprkos tim problemima, SKH Bjelovar imenovao je radnu grupu koja će napraviti Nacrt programa Općinske organizacije SKH Bjelovar. Uskoro je donesen izborni program u kojemu se u svojem općem dijelu naglašava da se SKH pretvara u stranku socijaldemokratske opcije, potiskuje se marksizam kao jedini svjetonazor, a kao prioritetni ciljevi ističu se antifašizam, federalizam i liberalizam. Podržava se gospodarski program saveznog premijera Ante Markovića, a na lokalnoj razini traži se kompletan razvoj seoskog područja, razvitak malog gospodarstva, efikasna zdravstvena zaštita, bolje obrazovanje itd. Govori se o tri osnovna pravca razvoja Bjelovara, koji počivaju na agroindustrijskom kompleksu, šumarstvu i metaloprerađivačkom kompleksu. Te dijelove treba unaprijediti tako da se usmjere na dobit i izvoz.[31] U svojim izbornim kalkulacijama SKH-SDP Bjelovar je procjenjivao da neće imati veću konkurenciju u poduzećima i izboru članova Vijeća udruženog rada (VUR) dok su svjesni da u mjesnim zajednicama raste utjecaj HDZ-a i HDS-a. [32] Na predizbornom skupu u Bjelovaru Boris Malada, sekretar CK SKH-SDP, izjavio je da je SKH-SDP protiv svakog nacionalizma i hegemonizma, mi smo za „demokratsku i federativnu Jugoslaviju ravnopravnih i dobrovoljno udruženih naroda, jer samo takva Jugoslavija treba Evropi. Nikome nećemo dopustiti diobe, svojatanje svojih ili tuđih naroda jer smo protiv svakog nacionalizma i hegemonizma".[33] Tako se i Ivica Račan, predsjednik SKH-SDP-a indirektno osvrnuo na djelovanje HDZ-a, tražeći konstruktivnu politiku, a ne euforiju, jer „hrvatskim interesima ne pomaže vijorenje nacionalnih zastava i izvikivanje parola ispod kojih stoji netolerancija (...) zveckanje oružjem, prijetnje sukobima, (...) bit ćemo protiv bilo

[29] Kongres – sukob reformskog i dogmatskog, BL, 1. II. 1990., str. 2.
[30] Dijalog zasnovan na argumentima, BL, 15. I 1990., str. 2.
[31] Bit demokratskog socijalizma – izborni program SKH-SDP, BL, 29. IV. 1990., str. 2.
[32] Procjena konkurencije, BL, 29. III. 1990., str. 3.
[33] Za bolji život, BL, 19. IV. 1990., str. 1.

kakvog nacionalističkog diktata i jednoumlja".[34] Većinom se koristeći općenitim formulacijama i u predizbornoj kampanji, hrvatski komunistički dužnosnici nisu su odmakli od politike s kraja 1980-ih godina, kada su pasivno promatrali jačanje srpskog nacionalizma u Srbiji predvođenog S. Miloševićem, koji je jasno najavljivao svoju namjeru „preuređenja" Jugoslavije u državu u kojoj će dominirati Srbija i srpski narod, već su svojeg protivnika vidjeli i u probuđenom hrvatskom nacionalizmu.

Zadnja stranka osnovana u Bjelovaru zvala se Evropska zelena lista – Radikalno udruženje za sjedinjene evropske države (EZL-RUSED), koja je u svojem programu isticala većinom ekološke probleme i tražila put za njihovo rješavanje. Ističe se njezino zauzimanje za nenasilje i toleranciju te se traži pristupanje Jugoslavije sjedinjenim evropskim državama.

Bjelovar je bio svjedok i predizbornih skupova na kojima su, uz lokalne kandidate, sudjelovali i čelnici stranka središnjice iz Zagreba. Tako je na zadnjem predizbornom skupu Koalicije narodnog sporazuma sudjelovao i Miko Tripalo, jedan od čelnika Koalicije. Na predizbornom skupu HDZ-a u Bjelovaru, koji je, prema procjeni, bio najbrojniji skup od oko pet tisuća ljudi, pojavio se predsjednik HDZ-a Franjo Tuđman, koji je na njemu održao govor. I druge stranke organizirale su svoje skupove, ali na njima nisu govorili čelnici stranka, već samo neki od ljudi iz vodstva stranke iz Zagreba.[35]

Izborni rezultati

Građani Općine Bjelovar pristupili su prvim višestranačkim demokratskim izborima u SR Hrvatskoj onako kako je najavljeno, 22. i 23. travnja 1990. u 30 izbornih jedinica na 136 biračkih mjesta, da bi izabrali svojih 90 odbornika za Skupštinu općine te zastupnike za Sabor SR Hrvatske. Građanima je bilo ukupno ponuđeno, prema evidenciji Općinske izborne komisije, 107 kandidata za Vijeće mjesnih zajednica (VMZ), 113 za Društveno-političko vijeće (DPV) i 101 kandidat za Vijeće udruženog rada (VUR), ukupno 321 kandidat. Najviše kandidata predložio je SKH-SDP – 96, za njim je slijedio HDZ sa 66 kandidata, Savez socijalista Hrvatske sa 66 kandidata, HDS s 40 kandidata, a potom manje stranke poput HSS-a sa 6, SSOH-a s 11, JSDS-a s 1, EZL-RUSED-a s 1 kandidatom, dok su nezavisna kandidata bila 42. Osim lokalnih odbornika, Općina Bjelovar birala je i četiri saborska zastupnika, po jednoga za Vijeće općina i Društveno-političko vijeće, te dva za Vijeće udruženog rada, s time da su jednog birali poljoprivrednici na području općina Bjelovar, Đurđevac, Koprivnica i

[34] D. ĐURIĆ, B. MUNJIN, S.ŠPANOVIĆ, *Stranke u Hrvatskoj – dokumenti*, Zagreb, 1990., str 298.
[35] Novo „hrvatsko proljeće", BL, 26. IV. 1990., str 3.; Suverena Hrvatska, BL, 19. IV. 1990., str. 1.

Križevci.[36] Tu je situacija bila dosta neizvjesna jer se za četiri saborska mjesta natjecalo 25 kandidata, znači da se u prosjeku za jedno mjesto natjecalo 6 kandidata.

Od ukupno 50.897 upisanih birača na području bjelovarske općine izborima je pristupilo oko 75% birača. Nesumnjivo je rezultatima prvog izbornog kruga bila najzadovoljnija Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), iako u odnosu na druge sredine njezina nadmoć nije bila izrazito velika. Njezini kandidati osvojili su najviše glasova za sva tri vijeća Sabora SR Hrvatske, ali nisu imali natpolovičnu većinu, dok je Zlatko Blažiničić, kandidat HDZ za VUR koji su birali poljoprivrednici četiriju općina, odmah prošao. Kandidati HDZ-a imali su najizglednije pozicije za drugi krug izbora.

Tablica 2.[37] Rezultati kandidata za Sabor SR Hrvatske u I. izbornom krugu 22. i 23. travnja 1990.

Kandidati za Vijeće općina Sabora	Glasača	Postotak	Kandidati za Vijeće udruženog rada IJ[2] br. 23	Glasača	Postotak
Izišlo birača	39.013	100%	Izišlo birača	13.576	100%
Dane Sučić (HDZ)	14.294	35,1%	Jure Šimić (HDZ)	4.653	33,3%
Božidar Bišćan (SKH-SPD)	8.016	19,7%	Dane Bjelobaba (SKH-SDP)	3.496	25%
Kandidati za Društveno-političko vijeće Sabora IJ br. 19	39.244	100%	Kandidati za Vijeće udruženog rada IJ br. 144	38.529	100%
Đuro Panjan (HDZ)	15.239	37,3%	Zlatko Blažiničić (HDZ)	25.036	60,7%
Marija Vidaković (SKH-SDP)	11.359	27,8%	Stjepan Došen (SKH-SDP)	7.863	19,0%

Hrvatska demokratska zajednica bila je zadovoljna i uspjehom svojih kandidata za odbornike Skupštine općine Bjelovar, s obzirom na to da je u prvom izbornom krugu iz te stranke izabran 21 odbornik, dok je najbliži pratitelj, SKH-SDP, imao samo 2 izabrana odbornika. Izabrana su i dva nezavisna kandidata, a prošao je i jedan kandidat HDS/KNS. Prvi izborni krug ostavio je dosta prostora za matematičke kalkulacije pojedinih stranaka, jer veliki broj kandidata HDZ-a ulazi u drugi krug s bitnom prednosti. Mnoge stranke u prvom izbornom krugu praktički su „izbrisane", a najviše je rezultatima bila nezadovoljna Koalicija narodnog sporazuma, tj. HDS i HSS, koji su činili članove te koalicije. Drugi nezadovoljnik bio je Savez socijalista

[36] Kandidati, BL, 12. IV. 1990., str. 2.

[37] U tablici 2 prikazani su rezultati vodećeg ili pobjedničkog kandidata za Sabor SR Hrvatske i njemu najbližeg u prvom izbornom krugu.

(SSH), čiji su kandidati najlošije prošli u prvom krugu izbora. Treba primijetiti da su građani samoga grada Bjelovara dali prednost kandidatima SKH-SDP-a na području grada, tako da je u gotovo svim mjesnim zajednicama na području grada prošao ili najbolje stajao kandidat SKH-SDP-a. Upravo obrnuto bilo je u drugim izbornim jedinicama, u kojima je glasalo većinom ruralno stanovništvo, gdje su kandidati HDZ-a imali više nego zamjetnu prednost, a mnogi su kandidati već i prošli prvi krug glasovanja. U tri izborne jedinice nisu utvrđeni rezultati izbora, jer je u njima raspušten po jedan birački odbor. Dakle u drugom izbornom krugu koji se trebao održati 6. i 7. svibnja trebalo je izabrati preostala 64 skupštinska odbornika, i to 24 odbornika u Društveno-političkom vijeću, 22 u Vijeću mjesnih zajednica te 18 u Vijeću-udruženog rada. U drugi krug izbora kandidati HDZ-a ulaze s velikim optimizmom, gledajući i rezultate na razini zemlje koji su išli u korist HDZ-u, u stopu ih prate kandidati SDP-a, koji jedini drže korak za vodećom strankom. Ostale stranke izgubile su svaku nadu za bilo kakav rezultat u drugom izbornom krugu koji bi ostvario njihova očekivanja. Prema broju glasova, HDZ je i u drugom krugu ostvario pobjedu, tako da je osvojio gotovo polovinu preostalih mandata – 28 od 64 odbornika. HDZ je u novoj skupštini imao ukupno 50 odbornika, što je činilo više od polovine odbornika. Iako je u drugom krugu HDZ ostvario nešto slabije rezultate, imao je osiguranu većinu, a osim SKH-SDP-a u novoj skupštini svoje su mjesto našli i neki kandidati HDS-a, HSS-a te šest nezavisnih kandidata.

Tablica 3. Skupština Općine Bjelovar – stranački prikaz odbornika skupštinskih vijeća i rezultati izbora prema dva izborna kruga[38]

Vijeća		DPV		VMZ		VUR		UKUPNO	
Stranke	odbornika	I. krug	II. krug	I. krug	II. krug	I. krug	II. krug	I. krug	II. krug
HDZ	50	6	14	8	10	7	5	21	29
SKH-SDP	27	-	8	-	10	2	7	2	25
HSS	2	-	1	-	-	-	1	-	2
HDS	5	-	2	-	1	-	2	-	5
NK	6	-	-	-	-	-	6	-	6
Po krugu	90	6	25	8	21	9	21	23	67
UKUPNO		31		29		30		90	

U Skupštinu Općine Bjelovar izabrano je 90 odbornika, od toga je HDZ imao 50 odbornika, što je činilo 54% odborničkih mandata (vidi tablicu 3). U Društveno-političko vijeće (DPV) izabrano je 30 odbornika, od kojih je HDZ imao 20 odbornika,

[38] SNOB, 18. VI. 1990., 7/90., str. 1-6; Rezultati izbora Bjelovar, BL, 26. IV. 1990., str. 4; Ponovni izbori, BL, 24.V. 1990., str. 3; Svi bjelovarski odbornici, BL, 28. VI. 1990., str. 4.

SKH-SDP osam odbornika, HDS dva te HSS jednoga odbornika. Od 30 odbornika izabranih u Vijeće mjesnih zajednica (VMZ) HDZ-u je pripalo 18 mjesta, SKH-SDP-u 10 mjesta, a jedno mjesto osvojio je HDS. U Vijeću udruženog rada (VUR) SKH-SDP imao je 12 odbornika, HDZ 17 odbornika, dok su šest mjesta osvojili nezavisni kandidati. Od preostala tri mjesta HDS je uzeo dva, a HSS preostalo jedno. Što se tiče stručne spreme 90 odbornika, šest ih je imalo samo završenu ili nepotpunu osnovnu školu, 20 odbornika bilo je KV ili VKV struke, dok je najviše njih, ukupno 29, imalo srednju stručnu spremu (SSS). Višu stručnu spremu (VŠS) imalo je 13 odbornika, a visoku su imala (VSS) 22 odbornika. Među odbornicima nalazila su se tri magistra i jedan doktor znanosti. Što se tiče nacionalne zastupljenosti odbornika, Hrvata je bilo 78, Srba sedam, Jugoslavena dva, po jedan Slovenac i Mađar te jedna nacionalno neizjašnjena osoba. Izbori su pokazali i izrazito neproporcionalnu spolnu strukturu odbornika, jer je od 90 izabranih odbornika bilo samo pet žena. U izboru zastupnika s područja Općine Bjelovar za vijeća Sabora SR Hrvatske od preostala tri kandidata za zastupnike izabrana su dva kandidata HDZ-a i jedan kandidat SKH-SDP-a, tako da je od četiri zastupnika što ih je birala bjelovarska općina (jedan zastupnik u zajednici s drugim općinama – za poljoprivrednike) HDZ osvojio tri zastupnika, a SKH-SDP jednog zastupnika. Tako su predstavnici HDZ-a u vijećima Sabora SR Hrvatske bili: Zlatko Blažiničić (VUR - za poljoprivrednike), Đuro Panjan (DPV) i Dane Sučić (VOP), dok je Dane Bjelobaba bio izabrani zastupnik SKH-SDP-a u VUR-u (tablica 3 i 4).[39]

Tablica 4. Rezultati izbora za vijeća Sabora SR Hrvatske[40]

Kandidati za Vijeće općina Sabora	Glasača	Postotak	Kandidati za Vijeće udruženog rada IJ br. 23	Glasača	Postotak
Izišlo birača	37.737	100,00%	Izašlo birača	12.668	100,00%
Dane Sučić (HDZ)	17.751	47,03%	Jure Šimić (HDZ)	5.632	44,45%
Božidar Bišćan (SKH-SPD)	15.123	40,07%	Dane Bjelobaba (SKH-SDP)	5.715	45,11%
Kandidati za Društveno-političko vijeće Sabora IJ br. 19	36.775	100,0%	II. krug 6./7. svibnja 1990.		
Đuro Panjan (HDZ)	17.714	48,16%			
Marija Vidaković (SKH-SDP)	13.985	38,02%			

[39] SNOB, 18. VI. 1990.,7/90., str. 1-5; Rezultati drugoga kruga, BL, 1.V. 1990., (umetnuti dio); Svi bjelovarski odbornici, BL, 28. VI. 1990., str. 4.

[40] Isto.

Vrlo brzo, za 4. lipnja, sazvana je konstituirajuća sjednica novoizabrane Skupštine Općine Bjelovar, na kojoj je predviđeno da se izabere predsjednik i potpredsjednik Skupštine Općine i predsjednici svih triju vijeća.[41] Kao odbor pobjedničke stranke, HDZ-ov općinski odbor Bjelovar predložio je kandidate za najviša mjesta u općinskoj vlasti prof. Stanislava Pavlića za predsjednika Skupštine općine Bjelovar, a za potpredsjednika prof. Željka Pleskalta. Za novog mandatara općinske vlade predložen je dipl. vet. Jure Šimić. S obzirom na to da je HDZ ostvario stabilnu većinu, svi kandidati HDZ-ova Općinskog odbora Bjelovar na konstituirajućoj su sjednici izabrani velikom većinom glasova. Na odvojenim sjednicama Vijeća, za predsjednika i potpredsjednika DPV-a izabrani su Blago Nikić (HDZ) i Franjo Krklec (HDS), za predsjednika VUR-a izabran je Vinko Zlomislić (HDZ), a za potpredsjednika Tomislav Sever (HDZ), dok su u VMZ izabrani Stjepan Perec (HDZ) kao predsjednik i Dražen Javorović (HDZ) kao potpredsjednik.[42]

Na drugoj zajedničkoj sjednici sva tri vijeća 15. lipnja 1990. Skupština Općine Bjelovar izabrala je novo Izvršno vijeće Skupštine Općine Bjelovar. Nakon što je razriješen dužnosti dotadašnji predsjednik Izvršnog vijeća Petar Šolaja, a mandat za sastav novog Izvršnog vijeća dobio Jure Šimić, pristupilo se izboru članova Izvršnog vijeća. Za članove Izvršnog vijeća Skupštine općine su izabrani: dipl. pravnik Ivanka Vučak (NK), dipl. politolog Antun Perčulija (HDZ), dipl. pravnik Ivanka Rajković (NK), dipl. oecc. Vlado Ivanković (HDS), dipl. pravnik Marijan Kelemen (HDZ), dipl. oecc. Dane Sučić (HDZ), dr. Delimir Žalac (HDS), dipl. vet. Željko Stojković (HSS), Đuro Ževnar (NK) i dipl. ing. građ. Miroslav Prgin (NK). Na samoj sjednici odbornici SKH-SDP-a konstatirali su da u novom Izvršnom vijeću nema nijednog njihova člana, iako je njihova stranka druga po veličini u novom sazivu Skupštine općine. Odgovoreno im je da je novo Izvršno vijeće svakako višestranaško, a da je SKH/SDP sam kriv za tu situaciju, jer HDZ-u nije ponudio nikakvu suradnju. [43]

No prije nego što se osvrnemo na konačne rezultate i tijek izbora, prikazat ćemo ukupni broj predloženih kandidata koji je predložen biračkom tijelu. Nesumnjivo je važna značajka izbora bila u tome što neke stranke nisu imale dovoljno vremena da prošire svoje djelovanje i pokušaju pridobiti više članova. Tako je dolazilo do velikih disproporcija u ponudi kandidata pojedinih stranaka. Dok je SKH/SDP predložio ukupno 96 kandidata, HSS je predložio ukupno samo šest kandidata. Iako je Koalicija narodnog sporazuma loše prošla na izborima, HSS kao njezin član imao je uspjeha jer su njegova dva kandidata izabrana. No za lakše snalaženje u

41 Stručnost i poštenje – najavljujemo novu općinsku skupštinu, BL, 31. V. 1990., str. 3.
42 Konstituirana nova općinska skupština, BL, 7. VI. 1990., str. 1-3.
43 Novi ljudi, BL, 21. VI. 1990., str. 3.

pojedinačnom uspjehu svake stranke koja je sudjelovala na izborima treba pogledati iduću tablicu (tablica 5), u kojoj je u postotcima prikazan uspjeh svake od stranaka u oba izborna kruga.

Tablica 5. Rezultati stranačkih kandidata ostvareni u dva izborna kruga za odbornike Skupštine Općine Bjelovar[44]

Stranka	Broj predloženih kandidata	Broj kandidata koji su izabrani u skupštinu općine	Postotak
HDZ	66	50	75,75%
HSS-KNS	6	2	30,00%
HDS-KNS	40	5	12,50%
SKH-SDP	96	27	28,12%
SS-SSH	66	0	0,00%
JSDS	1	0	0,00%
SSOH	11	0	0,00%
NK	34	6	17,64%
EZL-RUSED	1	0	0,00%
Ukupno	321	90	28,03%

Rezultati pokazuju da je na lokalnoj razini HDZ ostvario rezultat koji je bolji od onog rezultata na republičkoj razini za Sabor SR Hrvatske u kojemu je osvojio blizu 60% mandata.[45] Takav rezultat omogućio je HDZ-u postavljanje svojih kadrova na sva važnija mjesta u općini te posve stabilnu vlast, koju su ipak čekala velika iskušenja u nadolazećem periodu. Rezultati izbora nesumnjivo su utjecali i na nova politička prestrojavanja političkih stranaka, gašenje nekih ogranaka stranaka (SSH) koje su postigle obeshrabrujuće rezultate, raspad nekih koalicija (KNS), ali i osnivanje nekih novih stranka poput Hrvatske kršćansko-demokratske unije (HKDU) i Srpske demokratske stranke (SDS) u općini Bjelovar.

Zaključak

Rušenje jednostranačkih komunističkih sustava diljem istočne Europe krajem 80-ih godina 20. stoljeća zahvatilo je i SR Hrvatsku kao dio jugoslavenske federacije. Prihvaćanjem realnosti dotrajalosti socijalističkog sustava na valu „proljeća naroda" koji je zahvatio komunističku Europu, SKH kao vladajuća stranka u SR Hrvatskoj

[44] Isto.
[45] Mirjana KASAPOVIĆ, Ivan ŠIBER, Nenad ZAKOŠEK, *Hrvatska u izborima 1990.*, Zagreb, 1991., str. 202-207.

donijela je odluku o održavanju višestranačkih parlamentarnih izbora. Time u SR Hrvatskoj počinje proces otvaranja vrata tržišnom gospodarstvu, ljudskim pravima i slobodama te stvaranju moderne parlamentarne demokracije po zapadnoeuropskim uzorima. Da bi to ostvario, Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena (SKH-SDP) raspisao je prve višestranačke izbore u SR Hrvatskoj nakon gotovo 50-godišnjeg perioda.

Na području Općine Bjelovar počinje polagano osnivanje novih političkih stranaka koje polako ulaze u političku arenu. Osnivanjem HDZ-a i HDS-a počinje predizborna kampanja i u bjelovarskom kraju. Novoosnovanim strankama pridružuje se vladajuća stranka SKH-SDP, koji prolazi demokratsku transformaciju, zatim Socijalistički savez Hrvatske (SSH), Koalicija narodnog sporazuma (KNS) kao savez više novih stranaka te ostale male stranke i nezavisni kandidati. Kao glavni program novoosnovanih stranaka, posebno HDZ-a, isticala se nacionalna problematika te budući položaj Hrvatske u novoj jugoslavenskoj federaciji. Posebno su napadani komunisti kao dotadašnja vlast koji su, prema mišljenu novih stranaka, uzrokovali zaostajanje Hrvatske za razvijenom zapadnom Evropom. Dotadašnji nositelji vlasti (SKH-SDP, SSH) svoju su kampanju više usmjerili na rješavanje tadašnje zahuktale gospodarske krize u Hrvatskoj i Jugoslaviji te svakidašnjim problemima „malog čovjeka".

Na pobjedu HDZ-a na prvim višestranačkim izborima u SR Hrvatskoj utjecalo je neriješeno „jugoslavensko pitanje", tj. položaj Hrvatske u budućoj jugoslavenskoj federaciji. Hrvatska demokratska zajednica svojom je prepoznatljivo nacionalnom, žestokom kampanjom te povezivanjem s iseljenom Hrvatskom pružila svojim biračima najjasniju politiku o hrvatskoj budućnosti. HDZ i druge novoosnovane stranke uspjeli su stvoriti sliku krivnje SKH-SDP-a za tadašnju nepovoljnu gospodarsku situaciju i stigmatizirati vladajuću stranku kao pasivnu, nespremnu da se uhvati u koštac s novim izazovima. Takva kampanja omogućila je HDZ-u veliku pobjedu u novoj Skupštini Općine Bjelovar, u kojoj je osvojila 50 mandata od ukupno 90 odbornika, što je činilo oko 55% mandata. Ta pobjeda omogućila je HDZ-u preuzimanje svih ključnih mjesta u Općini, a izbor njegovih kandidata za predsjednika Skupštine Općine Bjelovar te novog mandatara Izvršnog vijeća prof. Stanistava Pavlića i dipl. vet. Jure Šimića nije bio upitan. Od članova novog Izvršnog vijeća Bjelovara koji je bio višestranački, jedino nije bilo članova SKH-SDP-a. Od ukupno 4 mjesta za Sabor SR Hrvatske koja su se birala na području Općine Bjelovar (jedan kandidat za više općina) HDZ je osvojio tri, a SKH-SDP jedno mjesto.

Rezultati izbora donijeli su nepovoljne vijesti Savezu socijalista Hrvatske koji je imao na izborima 66 kandidata, a da ni jedan nije izabran, što je doprinijelo brzom gašenju ogranka te stranke u Bjelovaru. Gubitnik je bila i Koalicija narodnog

sporazuma (KNS), koja je imala velika očekivanja koja se nisu ostvarila. SKH-SDP ostvario je dobre rezultate u samom gradskom središtu, gdje je izabrana većina njegovih kandidata, ali ukupan broj nije bio dovoljan za sastavljanje općinske vlasti. S obzirom na to da stranke lijeve orijentacije kao SSH i SSOH nisu dobile nijednog odbornika, SKH-SDP osjećao se potpuno izoliran u novoj skupštini. Novi događaji u nadolazećem periodu uzrokovat će nova preslagivanje na hrvatskoj političkoj pozornici, što će na kraju pod izvanrednim okolnostima dovesti do stvaranja Vlade demokratskog jedinstva u kojoj će sve hrvatske stranke tražiti način da se odupru agresiji na Hrvatsku i velikosrpskom projektu.

The Beginning of Democracy – Democratic Elections in the Bjelovar Municipality in 1990

Summary

The downfall of the communist system in Europe in 1989, during a peoples' awakening of a kind, was very soon reflected upon the events occurring in Socialist Yugoslavia, where the Yugoslav Communist Union had, until that time, exercised absolute power. Under the pressure of the communist system having fallen down in Eastern Europe, the true power takeover happened in 1990, when – after the introduction of a multi-party system – the Communist Union disappeared from the Croatian political scene. Referring to and based upon articles from local newspapers, publications issued by political parties and other written sources, the author notes how hard the way to democracy had been and indicates to the emergence of political parties in the area of the then Bjelovar Municipality. The paper presents the election results in the Bjelovar area in detail.

Keywords: Bjelovar; democratic changes; local elections; political parties; parliamentary democracy; Communist Union.

Željko Karaula
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, postdiplomand
Banovine hrvatske 26b
43000 Bjelovar
zeljko.karaula@bj.t-com.hr
+385 (0)98 492941

UPUTE AUTORIMA

RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru jesu znanstveno-stručna publikacija u kojoj se objavljuju znanstveni i stručni članci iz humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti te umjetnosti. Časopis objavljuje i ocjene, osvrte i prikaze.

Časopis izlazi jedanput u godini.

U *Radovima* se objavljuju tekstovi koji se recenziraju i oni koji ne podliježu recenzentskom postupku. Recenzirani članci dva recenzenta kategoriziraju se na sljedeći način:

Izvorni znanstveni članak sadrži dosad još neobjavljene rezultate znanstvenih istraživanja.

Pregledni članak cjelovit je opis stanja i trendova određenog područja, a popraćen je iscrpnim popisom literature iz kojeg je vidljiv doprinos autora tome području.

Prethodno priopćenje donosi rezultate novijih istraživanja, ali bez dovoljno pojedinosti koje bi omogućavale provjeru kao kod izvornih znanstvenih članaka. Takovi radovi zahtijevaju brzo objavljivanje.

Izlaganje sa znanstvenog skupa jest priopćenje podneseno na znanstvenom skupu i treba biti koncipirano kao cjelovit članak, a objavljuje se samo ako već nije objavljeno kao referat u zborniku dotičnog skupa.

Stručni članak ne mora biti vezan uz izvorno istraživanje, već se u njemu daju prijedlozi za primjenu rezultata prethodnih znanstvenih istraživanja.

Uredništvo i urednici pridržavaju pravo na manje izmjene teksta, lekture i grafičkih priloga, ali tako da to bitno ne utječe na sadržaj i smisao članka. Uredništvo ne odgovara za navode i gledišta iznesena u pojedinim člancima.

Članci koji se recenziraju trebaju biti pisani na formatu A4, s dvostrukim proredom, opsegom do dva autorska arka (do 32 autorske kartice, s prilozima i popisom literature). Tekst dostaviti na CD-u ili računalnoj disketi u *Wordu* i dva primjerka ispisanog teksta.

Priloge i ilustracije priložiti u obliku slajda, fotografije ili crteža na papiru ne većem od A4 formata ili u digitaliziranom obliku. U tekstu treba označiti mjesto gdje dolaze prilozi.

Opseg ostalih članka može biti do sedam stranica.

Na prvoj stranici treba pisati ime(na) i prezime(na) autora, naziv i adresa ustanove u kojoj autor(i) radi(e), *e-mail* adresa, broj telefona i naslov rada (verzal).

Uz članak se prilaže sažetak veličine do 250 riječi na hrvatskom i engleskom jeziku, a on sadrži: opći prikaz teme, metodologiju rada, najvažnije rezultate i zaključak. Sažetak sadrži ključne riječi, i to od 5 do 7 pojmova.

U tekstu glavne naslove treba pisati velikim tiskanim slovima (verzalom), a podnaslove običnim slovima (kurentom). Autor može pojedine riječi ili dijelove teksta istaknuti (kurzivom, razmaknutim slovima ili tamnije otisnuto).

Citiranje, parafraziranje ili upućivanje na rezultate istraživanja drugih autora označava se u osnovnom tekstu tako da se izvor stavlja u zagradu i sadržava prezime autora, godinu izdanja i, u slučaju citiranja, oznaku stranice, npr. (Šišić, 1991., str. 32). Autor može pisati bilješke, koje su važne za razumijevanje a nisu u osnovnom tekstu, na kraju pripadajuće stranice s navođenjem arapskog broja u neprekinutom nizu od jedan naviše. Na kraju članka treba napisati samo literaturu korištenu u tekstu, abecednim redom prema prezimenima autora te kronološkim redom za radove istoga autora. Za zajednički rad više autora navode se imena svih autora.

Popis literature prilaže se ovako:

Knjige (naslov djela pisati kurzivom):

Šišić, Bruno (1991), *Dubrovački renesansni vrt: nastojanje i oblikovna obilježja*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.

Članci u časopisu: (naziv časopisa istaknuti kurzivom):

Slukan Altić, Mirela (2008), Kartografski izvori za povijest etnokonfesionalnih odnosa na području Varaždinskog generalata i dijela Križevačke županije. *Podravina*, VII (13), str. 41-64. (Broj VII označava godište/volumen časopisa, broj 13 sveska unutar godišta.)

Članci u zborniku (naziv zbornika kurzivom):

Feletar, Dragutin (1997), Promjene u prostornoj slici naseljenosti ivanečkog kraja. U: A. Mohorovičić (ur.), *Zbornik 600 godina Ivanca*. Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin i Grad Ivanec, str. 91-104.

Rukopisi se dostavljaju Uredništvu kontinuirano tijekom godine na adresu:

Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru

43000 Bjelovar, Antuna Branka Šimića 1, p. p. 111., e-mail: zavodbj@hazu.hr.

Nakladnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zagreb, Zrinski trg 11

Za nakladnika
Akademik Slavko Cvetnić

Lektorica
Maja Silov Tovernić

Tehnički urednik
Ranko Muhek

Urednik u HRČKU
Aco Zrnić

Naslovnica
Krešimir Ivanček

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Gorka Radočaj

Grafička priprema i tisak
Intergrafika TTŽ, Zagreb

Naklada
300 primjeraka

ISSN 1846-9787